

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Львівська політехніка»
доктору педагогічних наук, професору
кафедри історії, музеєзнавства
та культурної спадщини ІГСН,
професору Вербицькій Поліні Василівні

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата історичних наук, завідувача відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Булик Наталії Михайлівни на кваліфікаційну наукову працю Іваня Святослава Михайловича «Охорона культурної спадщини у Східній Галичині: державний сектор та громадські ініціативи (1918–1939)», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки)

Актуальність теми дисертації. Представлене до захисту дослідження Іваня Святослава Михайловича *«Охорона культурної спадщини у Східній Галичині: державний сектор та громадські ініціативи (1918–1939)»*, є актуальним, адже історико-культурні пам'ятки є цінним надбанням українського народу, які відіграють важливу роль у соціокультурному просторі. Культурна спадщина є ключовим елементом у забезпеченні спадковості національного розвитку та об'єднання поколінь. Вона формує відчуття безпосередньої причетності до минулого та є важливим засобом передачі історичних наративів. Проблематика збереження пам'яток завжди була актуальною, і міжвоєнний період не став винятком. Процеси охорони культурної спадщини в міжвоєнній Галичині є багатогранною проблемою, яка підтверджує значення пам'яток у формуванні національної свідомості.

Внаслідок Першої світової війни на території Східної Галичини було пошкоджено або знищено десятки об'єктів культурної спадщини. За збереження пам'яток культури відповідали здебільшого державні органи влади, які розробляли та впроваджували пам'яткоохоронне законодавство, що з часом вдосконалювалось. До процесів охорони культурної спадщини долучалися представники громадських організацій та товариств. Формувалося галицьке інтелектуальне середовище, що включало поляків, українців та євреїв, і задавало напрямок розвитку музейно-наукової діяльності.

Повномасштабна війна росії проти України принесла руйнування культурної спадщини, яка відображає багатовікову історію українського народу. Після перемоги України потрібно буде відновлювати пошкоджені об'єкти культурної спадщини. Для вибору оптимальних шляхів побудови ефективної пам'яткоохоронної політики особливо важливим є вивчення та аналіз процесів збереження та охорони культурної спадщини в попередні періоди.

Зазначимо, що дисертант на підставі аналізу різних джерел та друкованої наукової літератури здійснив об'єктивне і комплексне дослідження. Відтак, подана до захисту дисертація С. Іваня становить значний науковий та пізнавальний інтерес.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами дає змогу зрозуміти, що робота є складовою наукових досліджень кафедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини Національного університету «Львівська політехніка» і пов'язана з темою над якою працює кафедра – «Проблеми дослідження і викладання історії та культури України».

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів, як показує зміст основного тексту та додатки, суттєвий. Як свідчить аналіз тексту дисертаційного дослідження Святослава Іваня та його співставлення з іншими тематично пов'язаними українськими та зарубіжними історіографічними доробками, робота є самостійно виконаною науковою працею. Автор особисто сформулював мету та завдання дисертації, об'єкт, предмет і хронологічні межі

дослідження, визначив та застосував різноплановий методологічний інструментарій для розкриття предмету дослідження. Можна також стверджувати, що висновки та положення наукової новизни отримані дисертантом особисто за результатами наукового опрацювання широкого кола джерел та наукових праць. Вважаємо, що самостійний характер мають й опубліковані наукові доробки дисертанта:

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором висновків, як бачимо із тексту дисертації, не викликають сумнівів, характеризуються високим рівнем обґрунтованості.

По-перше, відзначимо, що в процесі дослідження здобувачем ступеня доктора філософії опрацьовано та осмислено значний масив джерел та наукової літератури (загалом 715 найменувань) серед яких: опубліковані джерела, архівні матеріали, наукова література, монографії, статті, дисертації, довідкова література. *По-друге*, в процесі дослідження дисертант застосував й різноманітний методологічний інструментарій: загальнонаукові принципи системності, об'єктивності й історизму в поєднанні з проблемно-аналітичним підходом. *По-третє*, у роботі вдало сформульовані мета, завдання, предмет, об'єкт, хронологічні рамки дисертаційного дослідження, що також посприяло проведенню якісних студій. Зрештою, як свідчить апробація результатів дисертації, у достовірності та обґрунтованості ключових положень, результатів та запропонованих автором висновків, змогли переконатися, підтвердити та схвалити їх вже й інші дослідники: робота пройшла низку обговорень на засіданнях кафедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини Національного університету «Львівська політехніка», шести міжнародних та всеукраїнських конференціях. Відтак, у цілому дисертанту завдяки масиву проробленої роботи, опрацьованих за допомогою сучасної методології джерел та літератури, вдалося отримати цілком логічні, достовірні та обґрунтовані висновки.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру високий з огляду на вже

вище окреслені ознаки. Дисертація С. Іваня є першою узагальнюючою роботою, присвяченою винятково комплексному дослідженню особливостей міжвоєнного законодавства щодо охорони культурної спадщини та громадських ініціатив. Найвагоміші наукові результати, що розкривають особистий внесок дисертанта у розробку досліджуваної проблеми та характеризують новизну дослідження, полягають, на наш погляд, у тому, що Святослав Іваньо вперше: – окреслив значення практичних кроків Другої Речі Посполитої щодо відбудови культурної спадщини регіону; – проаналізував специфіку регіональної діяльності окремих польських та українських громадських організацій та товариств у світлі туристично-краєзнавчої та пам'яткоохоронної проблематики; – визначив роль представників галицької інтелігенції у втіленні науково-музейних ініціатив; – ввів до наукового обігу низку документів і архівних матеріалів, які раніше не публікувалися і не використовувалися дослідниками.

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових фахових виданнях, зарахованих за темою дисертації та перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації абсолютно достатні для, в цілому, позитивного враження від тексту праці С. Іваня: 5 статей у відповідних фахових виданнях та інші 6 публікацій із додатковим відображенням результатів дослідження, переконливо засвідчують якість проведеного дисертантом дослідження.

Наукове значення та практична цінність виконаного дослідження відзначаються достовірністю та обґрунтованістю отриманих результатів, а також ступенем їхньої новизни. Дисертація Святослава Іваня, на наш погляд, має не лише науково-теоретичне, а й практичне значення: її фактографічний зміст, основні положення та висновки можуть бути використані при розробці лекційних курсів та навчально-методичних посібників, у яких висвітлюються питання охорони культурної спадщини у міжвоєнний період та при написанні наукових праць.

Оцінка змісту, завершеності та оформлення дисертації.

Дисертація написана за проблемно-хронологічним принципом, має логічну структуру і всі елементи, передбачені відповідними нормативними документами Міністерства освіти і науки України. Структура дисертації Святослава Іваня є достатньо традиційною. Вона складається з анотації (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень і скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (усього 715 позицій), досить інформативних додатків. Загальний обсяг роботи – 316 сторінок, із них 201 – основного тексту.

У **вступі** молодий історик окреслив актуальність, мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, продемонстрував особистий внесок та підкреслив наскільки вагомою є новизна проведених студій. Не викликає сумніву гідна апробація його результатів роботи на загальноукраїнських та міжнародних конференціях, адже це завершилося низкою різнопланових публікацій автора.

Перший розділ **«Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження»** справляє позитивне враження своєю ретельністю і якістю опрацювання матеріалу; дає розуміння, що С. М. Іваньо опрацював велику кількість української та іноземної наукової літератури, зокрема праці видані польською мовою. Огляд наукової літератури здійснено за національним принципом. Автором відзначено зростаючий інтерес до проблематики в останні роки, хоча залишаються відкриті питання щодо нормативно-правового регулювання охорони культурної спадщини та відновлення пам'яток регіону. Дослідник справедливо зауважує недостатню вивченість ролі галицької інтелігенції у створенні музейного середовища та реалізації музейних ініціатив.

Для написання дисертації використовувалися як опубліковані, так і неопубліковані джерела, серед яких матеріали діяльності громадських організацій та представників галицької інтелігенції, що зберігаються в різних архівах. Крім архівних фондів, джерельну базу значно доповнили періодичні

видання та мемуарна література. Використання різних груп джерел дозволило молодому історику здійснити об'єктивну оцінку розвитку пам'яткоохоронного середовища Галичини в міжвоєнний період. Методологічна основа дисертації сприяла досягненню поставлених цілей і завдань та забезпечила всебічний аналіз обраної теми. Розроблено термінологічний інструментарій для наукового дослідження.

У другому розділі **«Охорона культурних надбань у контексті суспільно-політичних трансформацій»** розглянуто гуманітарну політику Польщі, з акцентом на нормативно-правовий аспект охорони культурної спадщини. Визначено, що культурна спадщина була важливим елементом у стратегії гуманітарної політики Другої Речі Посполитої. Показано, що на початку 1920-х років пам'яткоохоронний рух набув систематичного характеру завдяки створенню необхідної законодавчої бази. Роботи з реставрації, консервації та відбудови здійснювали консерватори, архітектори та інженери. Ці заходи переважно фінансувалися з державного бюджету, але також підтримувалися небайдужими громадянами. Завдяки цьому вдалося зберегти багато об'єктів культурної спадщини у Галичині, які сьогодні є невід'ємною частиною туристичного ресурсу України.

У третьому розділі **«Громадські ініціативи як важливий аспект здійснення туристично-краєзнавчої та пам'яткоохоронної роботи»** автор підкреслив, що громадські ініціативи були спрямовані на популяризацію туристичних маршрутів, заохочення до вивчення історії та культури регіону, а також на підтримку архітектурних пам'яток та історичних об'єктів. З'ясовано, що діяльність товариств та організацій з полоністичним та проукраїнським спрямуванням була результатом громадських ініціатив представників обох націй. Ці ініціативи розвивалися паралельно, сприяючи розвитку польського та українського культурних середовищ відповідно. Однак, поляки отримували всебічну підтримку з боку владних інституцій, тоді як українці такої підтримки не мали, а часто стикалися з штучно створеними перешкодами з боку влади.

У четвертому розділі «Представники галицької інтелігенції у формуванні культурно-наукового середовища регіону» проаналізовано, які напрямки задавали інтелектуали у розвитку культурного та наукового середовища краю. Автор акцентує на багатовимірному історичному впливу галицької культурної та наукової еліти. Польська участь у науково-культурній та музейній діяльності проявлялася через активну роль інтелектуальної еліти у створенні наукових та культурних інституцій, що дослідник пов'язує з державним сектором. У той же час, українці, попри обмежені можливості порівняно з поляками, зуміли створити власне культурне середовище, де значну роль відігравала громадська ініціатива. Добровільні внески та діяльність небайдужих людей сприяли виявленню та збереженню культурної спадщини, яка сьогодні є важливим надбанням всього українського народу.

Не викликають заперечень та сумнівів й логічно аргументовані (з виваженими акцентами та послідовним викладом) **висновки** дисертанта, в яких дослідник підводить підсумки наукового вивчення проблеми. Вони відповідають поставленим меті й завданням. Докладне опрацювання тексту дисертаційного дослідження переконує у тому, що Святослав Іваньо провів значну пошукову й аналітичну роботу, синтезував і узагальнив значний масив інформації.

Можна відзначити значну інформативну цінність **додатків** як органічної складової частини роботи, що, з однієї сторони, деталізують досліджувану проблему, а, з іншої – є зручною візуалізацією багатьох аспектів пам'яткоохоронної діяльності у Галичині в міжвоєнний період.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація С.М. Іваня «Охорона культурної спадщини у Східній Галичині: державний сектор та громадські ініціативи (1918–1939)» виконана із дотриманням норм академічної доброчесності, випадків плагіату не виявлено.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації, зауваження, дискусійні проблеми.

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертації Святослава Іваня засвідчив їхню відповідність загальним висновкам. Зміст анотації відтворює основні положення тексту кваліфікаційної наукової роботи. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Анотація і дисертація оформлені відповідно до п. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21 березня 2022 р. № 341).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відаючи належне значній роботі, яку провів Святослав Михайлович Іваньо над підготовкою дисертаційної роботи, слід висловити деякі зауваження, пропозиції і побажання:

1). Можливо, варто було б до територіальних меж дослідження включити й територію Західної Волині, яка разом з Галичиною у міжвоєнний період входила до складу Другої Речі Посполитої і цим показати спільне і відмінне у питаннях охорони історико-культурних пам'яток.

2). У першому розділі надто багато уваги приділено історіографії історії археології, яка має опосередковане відношення до теми дослідження, зокрема формуванню археологічних колекцій, постатям львівської археології.

3). Не до кінця зрозуміло чим виправдане залучення і виокремлення білоруської історіографії, яка не має безпосереднього відношення до теми дослідження. Знову ж таки, цікавіше б було побачити у роботі, що відбувалось в пам'яткоохоронній галузі в цей період на інших територіях України, зокрема, у підрадянській Україні та на Волині, яка до 1918 р. спиралась на пам'яткоохоронне законодавство Російської імперії, а у міжвоєнне

двадцятиліття перелаштовувалась на систему охорони пам'яток Другої Речі Посполитої.

4). Вважаю не вдалим формулювання «неопубліковані архівні матеріали», позаяк архів, це місце де зберігається ця група джерел, а самі джерела оплюють різноманітну документацію науково-освітніх та громадських установ, особові справи тощо.

5). Не до кінця зрозуміла деталізація біографій дівців українського культурного життя Галичини у міжвоєнний період у підрозділі «4.2. *Внесок українців у контексті втілення наукових та музейних ініціатив*». Доречніше б було ці біографічні нариси помістити окремим додатком.

6). У дисертації зустрічається чимало різного штибу помилок. Наведемо кілька прикладів, так, коли йдеться про IV з'їзд українських музейників у Сяноці (31 травня — 1 червня 1936 р.) на с. 158 зазначено, що на ньому «не було *І. Свенціцького та Я. Пастернака*» і в цьому ж абзаці «*З доповіддю виступив Я. Пастернак («Преісторія Лемківщини)*». Насправді, Я. Пастернак не був присутній на цьому науковому заході; знову ж – на с. 207 читаємо: «*Я. Пастернак у 1933–1934 рр. вів на сторінках часопису «Діло» наукову дискусію про поширення шнурової кераміки на території Східної Галичини. У науковій дискусії брав участь Тадеуш Сулімірський (1898–1983) і Маркіян Смішко (1900–1981)*». Насправді, дисертант дещо не уважно прочитав роботу Т. Романюка на яку покликається і не звернувся до першоджерела. Насправді, ця дискусія точилась між Іваном Борковським, який працював в тому часі у Празі та львівськими археологами Т. Сулімірським та М. Смішком. Зрештою, для розкриття теми дисертації ці питання є доволі віддаленими.

Робота містить певні граматичні і стилістичні неточності, помилки в орфографії.

Зазначені зауваження, пропозиції і побажання мають в основному рекомендаційний характер і не впливають на високий фаховий рівень здійсненого дослідження.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України.

Отже, дисертаційна робота Іваня Святослава Михайловича «Охорона культурної спадщини у Східній Галичині: державний сектор та громадські ініціативи (1918–1939)» залишає враження оригінального дослідження. Дисертація відзначається новизною матеріалів і актуальністю проблематики. Вона являє собою завершене дослідження актуальної проблеми, відповідає усім вимогам щодо дисертацій і містить вагомий доробок у розв'язанні важливих і актуальних наукових проблем. Дане дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 12 січня 2022 р № 44 (зі змінами), а його автор Святослав Іваньо заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія, галузі знань 03 – Гуманітарні науки.

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук, старший дослідник
завідувач відділу археології Інституту
українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України

Наталія Михайлівна Булик

Підпис Наталії М. Булик
засвідчую

П. В. О. директора

П. В. О. / Інтерпретація П. В. О.